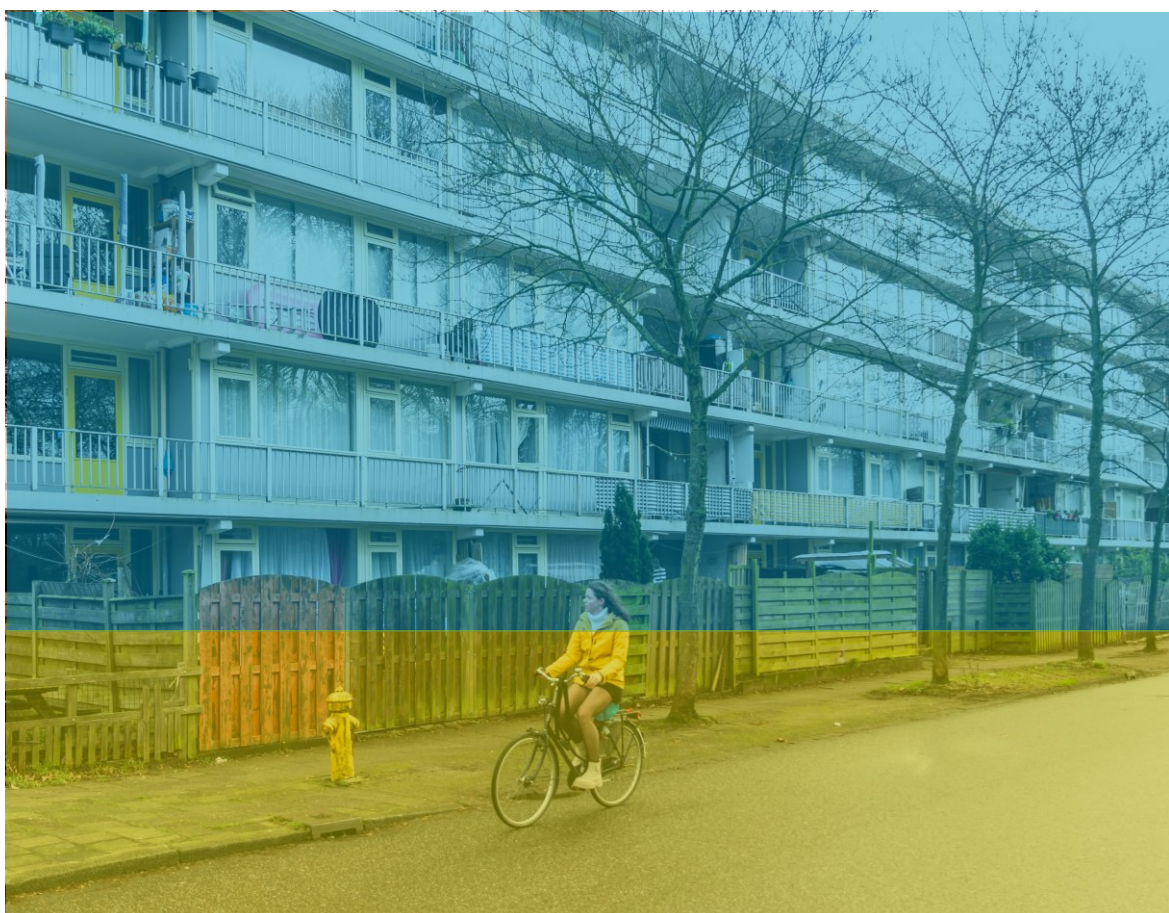

Onderzoek
naar welzijn,
zorg &
verslaving

De wijk als professionele leeromgeving

Een onderwijsprotocol voor het creëren van een lerende
(wijk)omgeving in het (hoger) beroepsonderwijs

Onderzoeksinstituut IVO
Lisan Jansen Lorkeers, Cas Barendregt

Onderzoek
naar welzijn,
zorg &
verslaving

Colofon

Auteurs: Lisan Jansen Lorkeers en Cas Barendregt
Met medewerking van Richard de Brabander (Hogeschool InHolland)

Den Haag, november 2022

Dit project wordt mogelijk gemaakt door:

IVO Instituut voor Onderzoek naar Leefwijzen en Verslaving

Onderzoek
naar welzijn,
zorg &
verslaving

Koningin Julianaplein 10
2595 AA Den Haag
T +31 (0)70 302 84 56
E secretariaat@ivo.nl
www.ivo.nl

Onderzoek
naar welzijn,
zorg &
verslaving

Voorwoord

Deze onderwijsmodule is een product van het ZonMw project 'Samen leren gezinnen versterken'. De inzichten die zijn verwerkt in deze module zijn gebaseerd op de ervaringen met het opzetten en uitvoeren van een leernetwerk met deelnemers uit het zogenoemde voorveld uit Bospolder-Tussendijken, Crooswijk en Hillesluis (allen Rotterdam).

Het nut van interprofessioneel leren wordt breed gedragen, maar in het sociaal domein is het nog geen standaard praktijk. Er zijn goede voorbeelden van interprofessioneel leren te vinden. Echter, de ervaring leert dat het opzetten, en vooral het onderhouden van een lerend netwerk inspanning, organisatie en facilitering vergt. Leren tussen professionals gaat niet vanzelf. Er zijn op talloze plekken interdisciplinaire samenwerkingsverbanden, in teams, tussen teams en organisaties, maar deze zijn vaak gericht op actuele casuïstiek en probleemoplossing. Minder vaak worden er leernetwerken gecreëerd gericht op overkoepelende thema's, die een heel gebied en/of werksoort aangaan. Dat is jammer, want waar professionals (en vrijwilligers/ervaringsdeskundigen) samen komen om met elkaar te reflecteren op thema's die hen allen raken, ervaren zij verdieping, betekenisgeving en collegialiteit. Zij versterken hun professionele identiteit en werken zo aan hun vakmanschap.

Met deze onderwijsmodule beogen we (deeltijd)studenten in het sociaal domein te stimuleren zich als nieuwsgierige en lerende professionals (verder) te ontwikkelen, door ze de achtergrond en instrumenten in handen te geven (inter)professioneel leren vorm te geven. We willen docenten ondersteunen in het vormen van sociale professionals, die vakbekwaam kunnen werken in een interprofessionele omgeving. Waarbij zij zich bewust zijn van het belang van elkaar te leren, direct op casusniveau, maar ook indirect op een abstracter niveau.

Lisan Jansen Lorkeers
Cas Barendregt

Met dank aan Richard de Brabander (InHolland) voor zijn adviezen en didactische reflecties.

Onderzoek
naar welzijn,
zorg &
verslaving

Inhoud

Voorwoord.....	3
1. Achtergrond: van elkaar leren in het voorveld.....	5
2. Omschrijving van de module: De wijk als lerende omgeving	6
3. Vier lessen.....	7
4. Overwegingen bij praktijktoets.....	9

1. Achtergrond: van elkaar leren in het voorveld

Een steeds grotere rol voor het voorveld

Met de decentralisaties in het sociaal domein in 2015 zou de ondersteuning dicht bij de burger komen, waarbij de focus ligt op vraaggericht, preventief en integraal werken, met méér maatwerk. Begrippen als 'eigen kracht' en 'samenredzaamheid' dienden hierbij als belangrijke pijlers. Dit leidde tot laagdrempelige(r) toegang tot professionals in het sociaal domein (sociale wijkteams). De afgelopen jaren is regelmatig de vraag gesteld in hoeverre deze (gemeentelijke) ondersteuning via de Wmo altijd wenselijk is. Immers, om toegang te krijgen tot deze ondersteuning is een verwijzing nodig. Tegelijkertijd is de rol en waarde van het voorveld – soms ook wel aangeduid als het voorliggend veld en in Rotterdam het 'wijknetwerk' genoemd – groter geworden. Niet iedereen is namelijk gebaat bij geïndiceerde hulpverlening en heeft misschien meer aan ondersteuning via een schoolmaatschappelijk werker of door deelname aan een sportvereniging.

Definitie voorveld

Onder het voorveld wordt verstaan: het totaal aan algemene voorzieningen dat beschikbaar is in een bepaalde wijk of gemeente, waar inwoners met hulpvragen terecht kunnen en waarvoor géén indicatie nodig is.¹

Het voorveld heeft een belangrijke rol in vroegsignalering en doorverwijzing, aangezien deze partijen dicht bij de leefwereld van (kwetsbare) inwoners staan. In steeds meer Nederlandse gemeenten heeft het voorveld meer aandacht gekregen en zijn werkwijzen en aanpakken ontwikkeld waarmee beoogd wordt om individuele inwoners en kwetsbare gezinnen beter en tijdiger te ondersteunen en de hulpbehoefte te kunnen signaleren. Wel blijkt het in de praktijk een zoektocht hoe een sterk preventief voorveld het beste vormgegeven kan worden en wat daarin belangrijk is voor de betrokken professionals en vrijwilligers. De overtuiging is dat samen leren (vrijwilligers en professionals) een essentieel onderdeel is om een gedeelde kijk op het voorveld te ontwikkelen en tot goede samenwerking te komen.

Het belang van samen leren en -werken in het voorveld

Onderzoeksinstituut IVO deed een praktijkonderzoek naar hoe professionals en vrijwilligers kunnen samenwerken en van elkaar kunnen leren in het voorveld, met als doel om kwetsbare gezinnen (beter) te kunnen ondersteunen. De uitkomsten van dit onderzoek zijn verwerkt in dit protocol voor een module in het hoger beroepsonderwijs. De bedoeling is dat studenten een lerende omgeving kunnen creëren en op deze manier kennis verwerven over netwerken, samenwerken en (interprofessioneel) leren.

¹ Platform31 (2021). *De kracht van het gewone*. Den Haag: Platform31.

2. Omschrijving van de module: De wijk als lerende omgeving

Korte omschrijving

Zoals hierboven omschreven, speelt het voorveld een steeds grotere rol in het sociaal domein. Hierbij werken sociaal werkers samen met andere disciplines, beroepen en vrijwilligers, zodat kwetsbare burgers effectief en tijdig de juiste hulp kunnen ontvangen. In deze module leren studenten hoe je als sociale professional (interprofessioneel) met én van elkaar kunt leren in de wijk, en hoe zij een ontwerp kunnen maken van een lerende omgeving in de wijk die bijdraagt aan het versterken van het voorveld.

Leeruitkomst, leerdoelen en vorm

Leeruitkomst	<p>De student beschikt over basiskennis van de beleidscontext van het voorveld – met name op het gebied van jeugd en gezin – en hoe deze context het voorveld vormt of beïnvloedt.</p> <p>De student heeft basiskennis van de verschillende leertheorieën en werkvormen en heeft inzicht in verschillende leerstijlen en kan zich tot deze leerstijlen verhouden.</p> <p>De student kan, door toepassing van actieve werkvormen, een lerende omgeving (een “werkatelier”) opzetten, waarin professionals van elkaar kunnen leren.</p> <p>De student kan reflecteren op zichzelf als lerende (sociale) professional, is bewust van diens eigen waarden en hoe deze overeenkomen dan wel botsen met maatschappelijke waarden, organisatorische waarden en waarden van wijkbewoners zelf.</p> <p>De student kan onderbouwen wat de waarde is van het voorveld in relatie tot het overige aanbod in de wijk op het gebied van zorg en begeleiding.</p>
Leerdoelen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kennis - de student heeft kennis van: <ul style="list-style-type: none"> ○ Het voorveld. ○ Leertheorieën en leerstijlen. ○ (Actieve) werkvormen. ▪ Toepassing - de student kan: <ul style="list-style-type: none"> ○ De leertheorieën- en stijlen vertalen in bijhorende werkvormen. ○ De (actieve) werkvormen toepassen in de praktijk en hiermee een (tijdelijke) lerende omgeving creëren. ▪ Reflectie op toepassing – de student kan: <ul style="list-style-type: none"> ○ Reflecteren op zichzelf als zowel lerende (sociale) professional als lerende deelnemer, ook in relatie tot de wijkcontext.
Duur en tijdsbesteding	In totaal bestaat de module uit drie lessen van twee uur en een laatste les – een slotbijeenkomst – van drie uur. Voor bijeenkomst 1 t/m/ 3 wordt ongeveer twee uur voorbereidingstijd gevraagd, voor de praktijkopdracht acht uur en het reflectieverslag ook vier uur. In totaal beslaat de module 27 uur, omgerekend 1,0 ECTS.
Verschillende lessen	De module bestaat uit vier lessen, die we in het hoofdstuk hierna toelichten: Les 1: kennis van het voorveld Les 2: leren over verschillende leertheorieën, leerstijlen en werkvormen Les 3: ontwerpessie – het creëren van een lerende omgeving Les 4: praktijkopdracht – de lerende omgeving in de praktijk
Toetsing	Deelname van tenminste 2 van de lessen 1 t/m 3 (50%); uitvoering praktijkopdracht (les 4) en reflectieverslag (samen 50%).
Vereist niveau studenten	De module is bedoeld voor studenten in het middelbaar en hoger beroepsonderwijs die een sociale/maatschappelijke opleiding volgen (bijvoorbeeld social work en sociaal pedagogische hulpverlening) en die in het derde of vierde jaar van hun opleiding zitten. De opdracht kan eventueel uitgebreid worden naar een stageopdracht.

3. Vier lessen

Les 1: kennis van het voorveld

Vorm: hoorcollege

Tijdsduur: 2 uur

Les 1: kennis van het voorveld	
Leerdoelen	<ul style="list-style-type: none"> De student beschikt over basiskennis van de beleidscontext van het voorveld – met name op het gebied van jeugd en gezin. De student kent de invloed van de beleidscontext op het voorveld.
Toetsing	Praktijkopdracht lerende omgeving (les 4).
Korte beschrijving van de inhoud	Studenten krijgen een introductie (hoorcollege) over het voorveld.
Groepsgrootte	Maximaal 20 studenten
Literatuur	Onder andere: <ul style="list-style-type: none"> Platform31 (2020). <i>De kracht van het gewone</i>. Docent/begeleider kiest een actueel lokaal beleidsplan Maatschappelijk Ondersteuning en Jeugdhulp.

Les 2: leertheorieën, leerstijlen en werkvormen

Vorm: eerste uur hoorcollege, tweede uur opdracht/oefenen

Tijdsduur: 2 uur

Les 2: leertheorieën, leerstijlen en werkvormen	
Leerdoelen	<ul style="list-style-type: none"> De student heeft basiskennis van de verschillende leertheorieën en werkvormen. De student heeft inzicht in verschillende leerstijlen en kan zich tot deze leerstijlen verhouden. De student kan verschillende actieve werkvormen toepassen.
Toetsing	Praktijkopdracht lerende omgeving (les 4).
Korte beschrijving van de inhoud	Studenten krijgen introductie (hoorcollege) over leertheorieën, leerstijlen en manieren waarop sociale professionals kunnen leren.
Groepsgrootte	Maximaal 20 studenten
Literatuur	Onder andere: <ul style="list-style-type: none"> Ebbens, S., & Ettekoven, S. (2005). <i>Effectief leren</i>. Groningen: Wolters-Noordhoff. Kaldeway, J. (2005). David Kolb: Manieren van leren in verschillende disciplines. <i>Onderzoek van Onderwijs</i>, 34, 25–28. Koelen, M. Vaandrager, L., & Wagemakers, A., (2012). 'The healthy alliances (HALL) framework: prerequisites for success'. In: <i>Fam Pract</i>. 2012. Kolb, D. (1984). <i>Experiential learning: Experience as the source of learning and development</i>. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall. McCarthy, B., & McCarthy, D. (2006). <i>Teaching around the 4MAT® cycle: Designing instruction for diverse</i>

	<i>learners with diverse learning styles</i> . Thousand Oaks, Ca: Corwin Press.
--	---

Les 3: ontwerpessie – het creëren van een lerende omgeving

Vorm: werkcollege

Tijdsduur: 2 uur

Les 3: ontwerpessie – het creëren van een lerende omgeving	
Leerdoelen	<ul style="list-style-type: none"> De student kan de leertheorieën- en stijlen vertalen in (actieve) werkvormen.
Toetsing	Praktijkopdracht lerende omgeving (les 4).
Korte beschrijving van de inhoud	<p>Na een korte terugblik op de vorige les over leertheorieën en -stijlen gaan de studenten in subgroepjes (max. 4 studenten per groepje uiteen) om de opgedane kennis te vertalen in actieve werkvormen.</p> <p>Concreet gaan ze onder begeleiding van de docent een ontwerp maken voor een lerende omgeving (“werkatelier”) met sociale professionals in de wijk.</p>
Groepsgrootte	Maximaal 20 studenten
Literatuur	<p>Onder andere:</p> <ul style="list-style-type: none"> Ebbens, S., & Ettekoven, S. (2005). <i>Effectief leren</i>. Groningen: Wolters-Noordhoff. Kaldeway, J. (2005). David Kolb: Manieren van leren in verschillende disciplines. <i>Onderzoek van Onderwijs</i>, 34, 25–28. Koelen, M. Vaandrager, L., & Wagemakers, A., (2012). ‘The healthy alliances (HALL) framework: prerequisites for success’. In: <i>Fam Pract</i>. 2012. Kolb, D. (1984). <i>Experiential learning: Experience as the source of learning and development</i>. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall. McCarthy, B., & McCarthy, D. (2006). <i>Teaching around the 4MAT® cycle: Designing instruction for diverse learners with diverse learning styles</i>.

Les 4: praktijkopdracht – de lerende omgeving in de praktijk

Vorm: werkatelier, tevens toets

Tijdsduur: 2 uur

Les 4: praktijkopdracht – de lerende omgeving in de praktijk	
Leerdoelen	<ul style="list-style-type: none"> De student kan een lerende omgeving (“werkatelier”) creëren.
Toetsing	Onderhavige praktijkopdracht + een reflectieverslag op de voorbereiding en uitvoering van de opdracht. Eindoordeel: voldoende of onvoldoende.
Korte beschrijving van de inhoud	De student (of een groepje studenten van max. 4 personen) voert het ontwerp van de lerende omgeving (“werkatelier”) uit in de praktijk, waarin professionals (interprofessioneel) van elkaar kunnen leren.
Groepsgrootte	Max. 20 studenten
Literatuur	N.v.t.

4. Overwegingen bij praktijktoets

Het "werkatelier" in de praktijktoets kan uiteenlopende vormen krijgen. Elementen die in alle vormen te zien moeten zijn:

- Het stelt een inhoudelijk thema aan orde.
- Het thema wordt toegelicht (kennisoverdracht).
- Een moderator faciliteert de bijeenkomst.
- Er is gelegenheid tot uitwisseling van ervaringen tussen deelnemers.
- Er vindt enige vorm van evaluatie plaats (inhoud, proces).

De setting waarin de praktijktoets plaatsvindt, kan per student (of subgroepje van studenten) verschillen. Het is denkbaar dat het werkatelier in de onderwijssetting wordt uitgevoerd. Deelnemers zijn in dat geval andere studenten en eventueel docenten. Het is ook denkbaar dat (een) student(en) een praktijkomgeving als setting kiezen. Bijvoorbeeld een stageplaats of een werkomgeving waar de student(en) werkt. Deelnemers zijn dan studenten, professionals en vrijwilligers/ervaringsdeskundigen.

In het reflectieverslag wordt duidelijk:

- Op grond van welke overwegingen keuzes zijn gemaakt.
- Wie waarvoor verantwoordelijk was (indien gewerkt in groepje)
- Hoe wordt teruggekeken op het proces.

Aandachtspunten:

- Hoe kwam de keuze van het thema tot stand?
- Wat was rol/relevantie van de ingebrachte kennis?
- Wat is de kwaliteit van de interactie (inhoud, proces) tussen deelnemers?
- Wat wordt geleerd voor een volgende, vergelijkbare opdracht?